

Cărțile copilăriei

Cartea ziditoare

de Radu Ciobanu

Când am primit invitația de-mi aminti de cartea sau cărțile preferate ale copilăriei, m-am bucurat pentru că-mi place să povestesc despre cărți și mi-am zis că a răspunde e floare la ureche. Când să trec însă la treabă, am rămas multă vreme în prag, surprins deodată de a nu ști pe unde s-o apuc. Și asta numai din pricina precizării din invitație: cartea *preferată*. Or, a prefera înseamnă să dai prioritate afectivă și de interes, în cazul nostru, unei cărți, în raport cu altele. Avut-am eu, așadar, preferință pentru vreo carte sau gen de cărți? Da, însă pe termen scurt, deoarece preferata era curând dislocată de apariția unei nou-venite. Așa se face că, retrospectiv, din acest ceas târziu în care mă aflu, preferințele acelei vremi ar putea alcătui o bibliotecă nu tocmai mică. Aici se cuvine să vă previn că mă feresc să generalizez și că vorbesc numai prin prisma propriei copilării, iar fiind vorba despre cărți, luând în considerare vârsta dintre 5 și 15 ani. Până pe la cinci ani m-am delectat, întâi ascultându-le, apoi, treptat, pe nesimțite, citindu-le singur, cu Frații Grimm, cu basmele lui Ispirescu, dintre care preferat era *Greuceanu*, dar și cu *Familia Roademult* și *Școala lui Chișchiron*, acestea de Florian Cristescu, autor prolific, pe care l-am regăsit mai târziu și într-o altă ținută, în *Povestea neamului nostru*, o primă întâlnire cu Istoria, care m-a cucerit și prin ilustrațiile hiperrealiste.

Poate greșesc, dar am convingerea că a putea citi din anii mici e însăși puterea care-ți garantează deplinătatea devenirii. Când ajungi sub imperiul ei de timpuriu, nici nu-ți dai seama de ea, pentru că se manifestă insidios, în timp, prin ani, și presupune continuitate. Abia privind în urmă, constatând de unde ai plecat și unde te afli, ești în măsură să-i prețuiești adevărata amploare. Dar, înainte de a fi o forță, a citi orice e o șansă. Presupun că o anumită, misterioasă predispoziție genetică pentru citit va fi existând, dar nu cred că pasiunea, implicit voluptatea lecturii sunt ereditare, ci mai curând că se dobândesc prin viețuirea, chiar dacă survine mai târziu, într-o ambianță în care cartea e o prezență familiară, prietenoasă, ispititoare, stimulând curiozitatea intelectuală. Iar miracolul se produce spontan și fără de veste: deschizi o carte într-o doară, citești primele rânduri, mai sari câteva, mai citești altele și deodată te simți luat de curent, cartea te fură,

ești cucerit, mergi până la capăt și apoi aspiri să afli ocazia de a repeta și retrăi această nouă și insolită voluptate care zidește oameni, pentru ca în cele din urmă să devii un dependent de lectură. O dependență salutară, chiar providențială, aș zice. Un miracol. Dar tu nu știi asta, vrei doar să dai peste alt prilej de a citi. E faza în care nu s-au conturat încă preferințe și în care te afli la discreția întâmplării. Avea perfectă dreptate Mircea Sântimbreanu, acest mare sufletist dedicat literaturii copilăriei, când spunea undeva că „biblioteca tuturor celor care au astăzi părul mai mult sau mai puțin cărunt a fost cândva una singură: *Întâmplarea*”.

Din întâmplare am avut șansa de a crește între biblioteci, fiecare specializată în felul ei, iar eu le-am citit cărțile tot la întâmplare, fără sistemă sau îndrumare de undeva. Nu pe toate, firește, acționa totuși o opțiune, niște preferințe, fără a putea spune nici azi ce anume determina opțiunea, ce anume decidea preferința pentru una sau alta dintre sutele de cărți. Să fi fost o misterioasă intuiție? Sau promisiunea ori poate doar eufonia primei fraze citite la întâmplare? Sau seducția copertei? Prima întâlnire cu cartea, pe care o consider decisivă, s-a produs într-un loc, devenit și rămas pentru mine până azi cu valoare de topos, fără a-l putea numi propriu-zis bibliotecă, deoarece era o debara în care se păstrau lucrurile rămase de la tatăl meu, căzut pe frontul de la Odesa. Printre ele se aflau și cărțile din tinerețea sa, manuale școlare, cursuri universitare, dar și o mulțime de volume din Biblioteca Pentru Toți, cu coperte cărămizii și din Biblioteca Minerva, cu coperte albastre. Așa cum erau ele, în format de buzunar, cu aspect modest, mi-au prilejuit primele cunoștințe cu cei mai importanți scriitori români de neîntâlnit în bibliografia școlară. Și nu numai români. M-a impresionat astfel, bunăoară, și, a devenit o preferință rămasă, iată, totuși, activă până azi, nuvela *Tonyo Kröger*, dintr-un volumaș BPT mai de lux, deoarece purta pe copertă chipul domnului Thomas Mann. Ce îl va fi sedus, captivat, emoționat pe copilul de vreo opt ani câți voi fi avut pe atunci, în această poveste cu multiple deschideri și înțelesuri nu-mi pot explica nici acum, deși *Tonyo Kröger* a rămas una dintre preferințele încă nedizlocate. Sunt cărți a căror seducție nu necesită explicații, ele fiind în perfectă consonanță cu specificul vârstei. O astfel de carte

senzațională, care le-a surclasat pe toate celelalte din acea debara fabuloasă, a fost *Prin deșertul Saharei*, de Karl May. Cinci volume, în total peste 5000 de pagini. A contat mult în lecturile acelei vârste fericita idee a fratelui mamei, unchiul Mircea Demian, medic de mare cultură, de a mă convinge să citesc genul acesta de cărți cu atlasul alături. Mari satisfacții trăiam regăsind în atlas drumurile și locurile din cărți. Și, cum acțiunea romanului lui Karl May începea la Tanger, străbătea Magrebul, Orientul Apropiat, trecea Bosforul și se încheia în Balcani, toată geografia acestei părți de lume o știu în amănunt nu din școală, ci din aceste pagini. Și toată geografia, multă, pe care o știu o datorez numeroaselor cărți de acest fel, citite cu asistența atlasului. Și tot din acest gen de cărți am învățat ce va să zică *fair play*, onoare și respect datorat Celuilalt, indiferent cât de diferit ar fi. Sunt conștient că mă repet: despre toate astea am scris pe larg în capitolul *Cărțile* din romanul *Arhipelagul*. Ceea ce, însă, vreau să spun acum este doar că alt gen de cărți, care nu sunt în consonanță cu vârsta copilăriei, cum a fost *Tonyo Kröger*, pot ridica întrebări asupra puterii lor de seducție. Cum *s-a întâmplat* în biblioteca bunicului patern, avocat cu ștaif în Timișoara, care era impunătoare dar nu ispititoare: un dulap solemn, cu uși de sticlă, prin care se vedeau rafturile cu zeci de volume frumos legate, cu literele aurite - legislație, coduri, jurisprudență - printre care m-am lămurit repede că n-aveam ce să caut. Și totuși, *întâmplarea* mi-a adus acolo sub ochi și trei cărți fascinante: *Révai nagy lexicon*, în volume multe și grele, din care „citeam” fascinat ilustrațiile și hărțile, poeziile lui Goga, cu dedicație pentru Tata Moșu, pentru că fuseseră colegi de liceu la Sibiu și apoi la universitate, poezii în care tot timpul plângea cineva și în cele din urmă mă făceau și pe mine să lăcrimez, și, în fine, tot aici m-am întâlnit întâia oară cu... antroposofia lui Rudolf Steiner! Nu mai știu care dintre multele volume ale acestui straniu filozof va fi fost rânduit de întâmplare acolo, dar îmi amintesc că citeam din el, nu fluent, ci de ici, de colo, captivat. Și aici iar se impune întrebarea: captivat de ce? Ce voi fi înțeles, ce mă va fi sedus într-o carte total improprie vârstei de atunci - poate inefabilul „aer” ezoteric - încât să revin mereu la ea și să-mi amintesc și acum acele popasuri?! Se confirmă astfel opinia lui Borges că mai importantă decât impresiile din timpul lecturii unei cărți este amintirea pe care ea o lasă.

Cu totul altă ofertă aflu în biblioteca bunicului matern, care era notar public în Periam, unde mi-am petrecut vacanțe mirifice ale căror momente memorabile au rămas plimbările solitare cu bicicleta prin nemărginirea pustei ori lecturile din încrengăturile de ramuri ca un fotoliu ale unui cais cu frunziș generos. Aici, în biblioteca lui Tata Bun, am făcut cunoștință cu Iorga, întâi prin *Războiul nostru în note zilnice*, în trei volume, apoi prin *Istoria lui Ștefan cel Mare*. Sigur, au urmat în timp și altele, dar acestea

dintâi au provocat un fel de cutremur ale cărui replici le resimt încă și azi. Apoi, revelațiile s-au ținut lanț, *Quo vadis?*, *Război și pace*, *Pădurea spânzuraților*, Agârbiceanu, Slavici, așa, de-a valma, o carte după alta, culminând cu cele din extraordinara colecție „Energia”, editată de Fundațiile Regale, care excela mai ales în biografii și cărți de călătorie, perfecte pentru lectura cu atlas. Dar tot memorabil și enigmatic privind puterea de seducție asupra vârstei mele de atunci, a fost și straniul roman al lui Merejkovski, *Învierea zeilor*, care m-a fascinat, dar pe care l-am și înțeles abia târziu, recitindu-l când mă documentam pentru romanul *Nemuritorul albastru*. Existau și în casă la noi două biblioteci din care mă înfruptam copios. Cea a părinților, care excela în cărțile de succes ale vremii, Cronin, Maugham, Lloyd Douglas, Vicki Baum, *Enigma Otiliei* și *La Medeleni* lângă *Zece negri mititei* și *Cartea de la San Michele*, într-o devălmășie fermecătoare tocmai pentru că era mai puțin sobră, oarecum frivolă, față de bibliotecile bunicilor. Ce să mai zic acum de biblioteca personală, din camera mea de copil? Majoritatea cărților de aici le-am primit cadou de sărbători sau de ziua mea. Cele mai iubite erau cărțile întemeierii, precum epopeile cuceririi Far West-ului sau *Robinson Crusoe*, iar dintre acestea, pe primul loc stătea și încă stă *Insula misterioasă* a lui Jules Verne. O carte fundamentală a oricărei copilării, într-atât încât pe cei care au ajuns la maturitate fără să treacă prin *Insula misterioasă* îi consider un fel de infirmi. Sunt sigur totodată că urme serioase în formația mea au lăsat *Minunata călătorie a lui Nils Holgersson*, dar și *O pânză în depărtare* de Kataev sau, pe alte coordonate, *Vânătorii de microbi* de Paul de Kruif. O diversitate ziditoare, un veritabil univers populat de personaje inubliabile, de peisaje, de viziuni, plin de sugestii fertile și de neașteptate surprize frisonante descoperite după fiecare nouă copertă deschisă, care sunt convins că au contribuit împreună și fiecare în parte, infinit mai mult decât școala, la mult-puținul care până la urmă am devenit. Fiindcă „pe vremea mea” copiilor li se dăruiau cărți, nu tablete și smartfoane.

Să nu ne mirăm, așadar, că s-a umplut țara de „analfabeți funcționali”.

Carte poștală din colecția Mochnács Thomas Remus